

PRATARMĖ

Klaipėdos universiteto (KU) Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto (BRIAI) mokslinės veiklos tikslas – tirti savo šalies ir kaimyninių tautų istorijos bei kultūros apraiškų sklaidos aspektus. Visa tai skatina plėsti BRIAI mokslininkų bendradarbiavimą su regiono šalių mokslo institucijomis, dalyvauti bendruose moksliniuose projektuose, tyrimuose, rengti bendras publikacijas.

Svarbi BRIAI tarptautinės mokslinės veiklos grandis – bendradarbiavimas su Lenkijos kolegomis, su kuriais kartu buvo parengti trys KU BRIAI mokslinio leidinio „Acta Historica Universitatis Klaipedensis“ (AHUK) tomai lietuvių ir lenkų istorijos bei kultūros tyrimų tematika.

Šiame tome – „Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija“, AHUK XIV – esminis dėmesys skiriamas Lietuvos ir Lenkijos istorijos ir kultūros tyrimų apibendrinimams socialinės istorijos ir kultūrologijos srityse. Kitame tome – „Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija“, AHUK XV – vyraus karinės istorijos, archeologijos ir etnologijos tematikos mokslinės publikacijos. Paskutinis tomas šia tema – „Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija“, AHUK XVI – turėtų sudominti Lietuvos ir Lenkijos politinės istorijos, politologijos bei filologijos sričių mokslininkus.

AHUK XIV pateikiami socialinės istorijos tyrimai siekia LDK XV–XVII a. iki pat XX a. pirmosios pusės. Larisa Žerebcova (Dnepropetrovsko universitetas, Ukraina) Lietuvos Metrikos pagrindu tiria XV–XVI a. LDK žydų muitininkų darbo ypatumus. Dmitrij Vaščuk (Kijevas, Ukrainos mokslų akademijos (toliau – UMA) Istorijos institutas) rašo apie seniūno (starosta) jurisdikcijos problemas LDK XV a. antroje pusėje – XVI a. pirmajame trečdalyje. Trečiasis Ukrainos istorikas Andrej Blauca (Kijevas, UMA) pateikia LDK XVI a. kunigaikščių žemėvaldos Volynės žemėje ir Lucko paviete istorinių studijų medžiagą. Władysław Berkowski (Marijos Curie Skłodowskos universitetas Liubline) tyrinėja XVI–XVII a. ir rašo apie Volynės ir Gdansko žemių prekybos ryšius. Aleksandra Skrzypietz (Silezijos universitetas Katowicuose) naujai nušviečia istorinių asmenybių – Radvilų dinastijos ir Jono Sobieskio giminytės bei politinius santykius XVII–XVIII a. Lietuvos ir Lenkijos istorijos kontekste. Jarosław Dumanowski (Mikalojaus Koperniko universitetas Torūnėje, toliau – UMK) pateikia XVIII a. Abiejų Tautų Respublikos aukštuomenės (šlėktos) identiteto, varžybų dėl savo socialinės padėties ir mados vaikymosi istorinį tyrimą. Stanisław Roszak (UMK) nagrinėja XVIII a. Abiejų Tautų Respublikos laikų visuomenės mentalitetą. Sayaka Kaji (Kyoto universitetas, Japonija) aptaria XIX a. Vilniaus inteligentijos Lietuvos geografinių ribų sampratos problemas. Joanna Gomoliszek (UMK) pateikia lietuvių ir lenkų komplikuoatų santykių tarpukario Lietuvoje tyrimų medžiagą. Audronė Janužytė (VPU, Vilnius) rašo apie XX a. pradžios istorikų diskusijas nacionalizmo klausimu. Jarosław Kłaczko (UMK) aptaria Vilniaus krašto evangelikų bažnyčios istorijos XX a. peripetijas.

Tarpdalykinėmis kultūrologijos, filosofijos ir istorijos sąsajomis pasižymi šiame tome skelbiamas kitas pluoštas Lietuvos ir Lenkijos mokslininkų straipsnių. Marek Szulakiewicz (UMK) aptaria laiko sąvokos problemas šių laikų Vakarų kultūros aplinkoje. Krzysztof Buchowski (Baltstogės universitetas) rašo apie istorinio Lietuvos mito problematiką Lenkijos kultūros sanklodoje. Jolanta Sikorska-Kulesza (Varšuvos universitetas) pateikia savo tyrimų apie XIX a. pabaigos Lietuvos kaimo aukštuomenės gyvenimo būdą bei čia susiklosčiusias stereotipines kultūros vertybių sampratas duomenis. Irena Miklaševič (VDU, Kaunas) analizuoja lenkų švietimo Lietuvoje – tautinės tapatybės išsaugojimo šaltinio – po Antrojo pasaulinio karo aktualijas. Iwona Pietrzekiewicz (Krokuvos pedagoginis universitetas) ir Jolanta Gwioździk (Silezijos universitetas Katowicuose) pateikia istorinių ir kultūrologinių tyrimų duomenis apie senųjų laikų Vilniaus moterų ir vyrų vienuolynų bibliotekose sukauptus spausdintus ir rankraštinius leidinius ir šių raštų reikšmę to meto visuomenės intelektualinės kultūros ugdymui. Wojciech Olszewski (UMK) aptaria tarpukario laikotarpio Vilniaus Stepono Batoro universiteto istorikų bei etnologų mokslinio įdirbio ypatybes. Henryka Ilgiewicz (Kultūros, filosofijos ir meno institutas, Vilnius) pateikia medžiagą apie nelegalias lenkų kultūrinės organizacijas, veikusias Vilniuje XIX ir XX a. sandūroje. Aurelija Mykolaitytė (VDU) aprašo modernistinius ieškojimus XX a. pradžios Vilniaus jaunuomenės leidiniuose. Romualdas Povilaitis ir Vytautas Vaznonis (Lietuvos žemės ūkio universitetas, Kaunas) aptaria Lietuvos ir Lenkijos kaimo bei jo kultūros paraleles globaliame pasaulyje. Rūta Gaidamavičiūtė (Lietuvos muzikos ir teatro akademija) diskutuoja XX a. antrosios pusės lietuvių ir lenkų muzikos ryšių klausimais.

Tikimasi, jog publikuojami moksliniai straipsniai pateiks naujų Lietuvos ir Lenkijos istorijos bei kultūros tyrinėjimų įžvalgų, skatins tolesnę Baltijos regiono mokslinių idėjų sklaidą.

Rimantas Sliužinskas

FOREWORD

The main goal of the scientific activities at Institute of Baltic Sea Region History and Archaeology (IBSRHA), Klaipėda University (KU, Lithuania) is to research various aspects of history and culture presentations in West Lithuania (historical Lithuania-Minor and Klaipėda region) and whole Baltic Sea region states, nations and cultures. This way we are interested to collaborate with colleagues at actual scientific institutions inland and abroad, taking part at joint scientific projects, research works, scientific publications, etc., using the perspectives of interdisciplinary studies in the fields of regional history, socio-cultural anthropology, archaeology, ethnology, political sciences and other inter-related branches of humanities and social sciences.

As an important part of IBSRHA activities may be defined our scientific contacts and collaboration with Polish colleagues. The real result of such joint work is preparation and publication of KU IBSRHA periodical scientific journal *Acta Historica Universitatis Klaipedensis* (AHUK), three volumes, devoted to actual themes of deep and wide interdisciplinary Lithuanian and Polish history and culture investigations.

Presented hereby the first volume – AHUK XIV, ‘History and Culture of Baltic Region: Lithuania and Poland (Social History, Cultural Sciences)’ is dedicated to the actual materials in the fields of mentioned hereby sciences. The following volumes AHUK XV, ‘History and Culture of Baltic Region: Lithuania and Poland (Military History, Archaeology, Ethnology)’ and AHUK XVI, ‘History and Culture of Baltic Region: Lithuania and Poland (Political History, Political Sciences, Philology)’ will be useful for other actual interdisciplinary and inter-related research fields.

Research works on Social history touch the Grand Duchy of Lithuania (GDL) times of the 15th – 17th CC, and follows up to the period of the first half of the 20th C. Larysa Zherebtsova (Dnepropetrovsk University, Ukraine) investigates the activities of the GDL Jewish customs officials at the late 15th C up to the middle 16th C by the Lithuanian Metrics (‘Lietuvos Metrika’). Dmitryi Vashchuk (Institute of History, Ukrainian Academy of Sciences in Kiev) presented his research on jurisdiction of GDL ‘Starosta’ in the late 15th – early 16th centuries on example of Volhyn Land. Andrey Blanutsa (Kiev) talked about GDL princes in the system of landownership circulation in the 16th C, using an example of Lutsk District of Volhyn Land. Władysław H. Berkowski (Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, UMCS) gave his comments on Volhynia-Gdansk trading contacts in the 16th – early 17th CC. Aleksandra Skrzypietz (University of Silesia in Katowice, US) researched the 17th – 18th history of Radzivil’s gentry towards the Sobieski’s heritage. Jarosław Dumanowski (Nicolaus Copernicus University in Toruń, UMK) presented his investigations on fashion, social rivalry and identity of Polish-Lithuanian Republic nobility in the 18th C. Stanisław Roszak (UMK) discussed comparative research perspectives on mentality of Polish-Lithuanian Commonwealth noble society. Sayaka Kaji (Kyoto University, Japan) spoke on the

geographical extent of Lithuania, perceived by early 19th C Vilnius intellectuals. Joanna Gómoliszek (UMK) analysed the social discussions of Polish academic youth in Lithuania, 1920-1940. Audronė Janužytė (Vilnius Pedagogical University, VPU) presented her opinion on historians' discussion on nationalism theme in the early 20th C. Jarosław Kłaczek (UMK) gave his comments on Vilnius Evangelicals pastoral life during the whole 20th C.

Interdisciplinary links on cultural sciences, philosophy and history are seen in the following articles. Marek Szulakiewicz (UMK) discussed the time phenomena problems in contemporary societies. Krzysztof Buchowski (University of Białystok, UB) presented his opinion on the Lithuanian myth rebirth in Polish culture. Jolanta Sikorska-Kulesza (University of Warsaw, UW) gave the results of her historical research on Lithuanian gentries in opinion of Warsaw's Society, late 19th C. Irena Miklaševič (Vytautas Magnus University in Kaunas, VDU) discussed on the problem of education in the Polish Language, as the source of Poles' national identity in Lithuania after World War II. Iwona Pietrzakiewicz (Pedagogical University of Cracow, UPC) and Jolanta Gwioździk (US) presented their investigations on texts, books and libraries at men's orders and nunneries in historical Vilnius. Wojciech Olszewski (UMK) presented the GDL outlook in Maria Znamierowska-Prufferowa's (famous historian and ethnologist at interwar period Vilnius St. Bator University) research. Henryka Ilgiewicz (The Culture, Philosophy and Arts Research Institute in Vilnius, KFMI) spoke on the theme of activities of illegal Polish culture organizations in Vilnius at the turn of the 19th and 20th CC. Aurelija Mykolyaitė (VDU) has found the actual information on the modernistic literature searches in some early 20th C Vilnius youth almanacs. Romualdas Povilaitis and Vytautas Vaznonis (Lithuanian University of Agriculture in Kaunas, LŽŪU) presented their materials on village and its culture in the global world context, naming parallels of Lithuania and Poland. Rūta Gaidamavičiūtė (Lithuanian Music and Theatre Academy in Vilnius, LMTA) discussed on the links between Lithuanian and Polish music in the period of the 2nd half of the 20th C.

We do hope presented here publications will give the new and progressive providences in interdisciplinary and comparative Lithuanian and Polish history and culture research studies, and they will stimulate progressive spreads of scientific ideas among scientists in all the Baltic Sea region and worldwide.

Rimantas Sliužinskas